

AMAÇ, BEKLENTİ ve ÖNERİLER BAĞLAMINDA ZEKA OYUNLARI DERSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yasemin DEVECİOĞLU¹, Zekeriya KARADAĞ²

Özet

Bu çalışma, ortaokullarda yeni yürütülmeye başlayan Zeka Oyunları Dersi (ZOD) hakkında öğrenci, öğretmen ve idarecilerin görüşlerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Tarama yönteminin kullanıldığı çalışmanın verileri, 2013-2014 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Döneminde Bayburt il merkezindeki ortaokullardan elde edilmiştir. ZOD hakkında öğretmen, öğrenci ve idareci görüşlerini belirlemeye yönelik beş açık uçlu sorudan oluşan anket 133 öğrenci, 15 öğretmen ve üç okul yöneticisine uygulanmıştır. Betimsel olarak analiz edilen anket verilerinde katılımcıların ZOD hakkındaki beklentileri, dersin amaçları, derste karşılaşılan problemler ve dersin daha etkili olmasına yönelik öneriler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, ZOD amaçları tanımlanmış ve bu alanda kazanımların artırılmasına ve problemlerin giderilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Ülkemizin beyin gücünün artmasında çok önemli katkıları olacağına inanılan ZOD ile tanımlanacak hedef ve davranışların öğrencilere kazandırılmasının, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel yeterliklerinin gelişiminde ve gelişmiş insan gücünün oluşturulmasında çok önemli olduğuna, bu nedenle de ZOD dersine gereken önemin verilmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: zekâ oyunları, zeka oyunları dersi, katılımcı görüşü.

¹ Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi, yasemindeveci19@gmail.com

² Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi, zekeriya@bilelim.net

EVALUATION OF MIND PUZZLE COURSE AT THE CONTEXT OF GOALS, EXPECTATIONS and RECOMMENDATIONS

Abstract

This research has been conducted to investigate the ways how students, teachers and principals perceive Mind Games Courses, which had been recently put into the curriculum. Data was collected from middle schools in 2013-2014 school year in Bayburt. In order to investigate the participants' perspective, five open-ended questions were given to 133 students, 15 teachers, and 3 principals. In this descriptive research, it has been aimed to define the problems confronted, the goals of the course perceived, and the suggestions to improve the course content. It has been re-defined the goals of the Mind Puzzles Course, improved the course content, and provided suggestions to overcome the problems. It is our belief that the course has significant importance in improving the cognitively skilled workforce, the number of well-educated people, and therefore the level of development of our country.

Keywords: *mind games, mind games course, participant perspective.*

GİRİŞ

Kavramları ve algıları kullanarak soyut ya da somut nesnel arasındaki ilişkiyi kavrayabilme, soyut düşünme, akıl yürütme ve bu zihinsel faaliyetleri bir amaca yönelik olarak kullanabilme yetenekleri zekâ olarak adlandırılır. Zeka Oyunları (ZO) ise bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varabilmeleri, hızlı ve doğru karar verebilmeleri, problemler karşısında kendilerine özgü çözüm yolları üretebilmeleri ve en önemlisi de kendilerini sürekli yenileyebilmeleri için sunulan etkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle ZO bireylerin sadece matematik alanındaki gelişimlerini değil, işlem ve strateji gücünü geliştirecek oyunlar yoluyla mantık, sözel ve görsel zeka, problem çözme, çözüm yolları üretme, üç boyutlu düşünme, kendine özgü yaklaşım geliştirme, tasarım yapma, şekil oluşturma, taktik geliştirme gibi eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerilerini de geliştirecek oyunları kapsamaktadır.

Zekâ Oyunları Dersi (ZOD) ise ortaokullarda yeni yürütülmeye başlayan seçmeli derslerden biridir. Programda belirtildiği şekliyle ZOD ile “öğrencilerin sahip oldukları zekâ potansiyellerini tanıması ve geliştirmesi, karşılaştıkları problemler karşısında özgün ve yeni çözüm yolları geliştirmeleri, hızlı ve doğru kararlar vermeleri, oyunlar kapsamında rekabet ortamı oluşturularak çalışma becerilerini geliştirmeleri, farklı bakış açıları oluşturabilmeleri, özgüven kazanmaları, akıl yürütme ve mantığı etkili bir şekilde kullanmaları ve problem çözümüne yönelik olumlu tutum geliştirmeleri” beklenmektedir (TTKB, 2013).

Zekâ Oyunları dersi (ZOD) programının odağında öğrencilerin problem çözme, iletişim ve akıl yürütme, öz düzenleme ve psikomotor becerilerinin ve duyuşsal özelliklerinin geliştirilmesi vardır. Problem çözme, ZOD’un ve etkinliklerinin temelidir. Zeka Oyunlarını eğitim yaşantılarının bir parçası haline getirecek öğrencilerin problemleri sadece sayılar ve şekillerle değil aynı zamanda gerçek hayat materyalleri ile kurgulayarak ve gerçek dünya sorunlarıyla ilişkilendirebilmesini bekleyebiliriz. Öğrenciler, çözüme giden yollarda birçok farklı yöntemler kullanmayı geliştireceklerdir. Bu nedenle de öğrencilerin uzun vadede problem çözüme başarılı olmalarını sağlamak için öğrencilere problem çözmenin temel aşamaları kavratılmalıdır.

ZOD hakkında TTKB’nin (2013) yayınladığı öğretim programı incelendiğinde dersin kazanımlarına yönelik tanımlanan davranışlar aşağıdaki gibi listelenebilir:

- ✓ “Mantığa dayalı fikirler üretebilme
- ✓ Soyut sembolleri kullanarak hareket stratejileri oluşturabilme
- ✓ Gruplandırma becerilerini geliştirebilme
- ✓ Problem çözme ve fikir geliştirmede takım çalışması becerilerini geliştirebilme
- ✓ Deneyimlerden çıkarımlarda bulunabilme

- ✓ Üç boyutlu nesnelere hareketi ve ilişkilerini kavrayabilme
- ✓ Benzetim yoluyla akıl yürüterek problem çözebilme
- ✓ Üç boyutlu düşünme ve muhakeme becerilerini geliştirebilme
- ✓ Tümdengelim yöntemiyle problem çözebilme
- ✓ İşlemsel ve ölçmeye dayalı tahmin becerilerini geliştirebilme
- ✓ Sayıları kullanarak işlemsel stratejiler geliştirebilme
- ✓ Bir problemin çözümü ile ilgili farklı ve karşıt görüşleri ifade etme becerilerini geliştirebilme
- ✓ Problemlerin farkına varabilme
- ✓ Problemleri anlamak için problemin doğasına ilişkin sorgulama becerisini geliştirebilme
- ✓ Problemleri anlayabilme ve tanımlayabilme
- ✓ Düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebilme becerilerini geliştirebilme
- ✓ Problemlerin çözümü için en uygun yöntemi seçebilme
- ✓ Kendilerinin bireysel olarak güçlü ve zayıf yönlerini tanıyabilme
- ✓ Öz güven geliştirebilme
- ✓ Problemlerin çözümünde sorgulayıcı ve şüpheli bir yaklaşım geliştirebilme
- ✓ Hızlı ve etkin karar verme becerisini geliştirebilme
- ✓ Farklı ZO kullanarak çeşitli problem çözme yöntem ve stratejilerinin geliştirebilme
- ✓ Sözel oyunlarda semantik stratejiler geliştirebilme
- ✓ Centilmenlik anlayışıyla, rakiplerine ve takım arkadaşlarına saygılı olma becerisi geliştirebilme
- ✓ Problemlere farklı çözüm yolları önerebilme
- ✓ Deneme-yanılma, tümevarım, tümdengelim, varsayım kullanma, problemi dönüştürme, problemi parçalama vb. çözüm yöntemlerinden en uygun olanı seçebilme” (TTKB, 2013, s:7-8).

ZOD ile yukarıda maddelerle sıralanan davranışların ve benzerlerinin ya da en azından bir grubunun bu alandaki uygulamalarla öğrencilere kazandırılmasının, yakın ve uzak hedefler boyutunda öğrencilerin davranış ve yeterliklerinin gelişiminde, dolayısıyla ülkemizin beyin gücünün artmasına çok önemli katkıları olacağına inanılmaktadır. Tanımlanan bu davranışların kazanılmasının, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel yeterliklerinin gelişiminde ne denli önemli olduğunu görmemek imkansızdır.

ZOD ülkemizde ortaokullarda yeni yürütülmeye başlanmıştır. ZO dersinin öğretim programı TTKB (2013) tarafından açıklanmıştır. Basamaklı öğretim yaklaşımının kullanılması öngörülen öğretim programında öğrencilerin özelliklerini dikkate alarak hazırlanmış öğrenme ortamlarının gerekliliği ön plana çıkmaktadır (TTKB, 2013). Basamaklı öğretim programı ile öğrencilerin her basamakta kendilerinden beklenen öğrenme sorumluluklarını yerine getirirken, temel bilgi ve becerileri kavramaları ve üst düzey düşünme becerileri kazanmaları; öğretmenin etkinlikleri öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine

göre hazırlaması, böylelikle öğrencilerin etkinliklere daha istekli katılmaları beklenir. Programda, standart bir programdan çok öğrencilerin ilgi ve gelişim özelliklerine göre öğretmen tarafından yapılandırılması gereken, esnek bir çerçeve program olarak tasarlanan ZOD öğretim programının öğrencilerin olumlu duyuşsal gelişimini sağlamak için dikkatle işlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu konuda böyle bir dersi daha önce lisans eğitiminde almamış öğretmenlere yeterli açıklama ve rehberliğin yapılmadığı da görülmektedir (TTKB, 2013). Sonuç olarak, bu dersin uygulamalarının nasıl yürütüldüğü, ölçme-değerlendirme sürecinin nasıl olduğu, öğrenci-öğretmen materyalleri, dersten beklentiler, süreçte karşılaşılan problemler ve en önemlisi bu sorunların giderilmesine yönelik önerilerle ilgili çalışmaların olmadığı görülmektedir.

Diğer yandan, ZOD ile ilgili yukarıda tanımlanan bu önemli kazanımların öğrencilerin ömür boyu kullanacakları çok önemli zihinsel ve bilimsel beceriler olduğu yadsınamaz. Dolayısıyla bu yeterliklerin kazandırılması yönünde yapılacak her türlü araştırma ve çalışmanın değerli olduğu ve dikkate alınması gerektiğine inanılmaktadır. Bu çalışma öğrenci, öğretmen ve idarecilerin ZOD hakkındaki görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Böylelikle ülkemiz genelinde bu ders hakkında genel bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Kuramsal Çerçeve

ZOD'un kuramsal çerçevesi üzerinde düşünülecek olursa, eleştirel düşünme, yaratıcılık ve yaratıcı problem çözme kavramlarıyla kuramsal çalışmaların incelenmesinin gereği ön plana çıkmaktadır. Bu bölümde kısaca bu kavramlar hakkında bilgi verilerek birbiriyle ilişkileri değerlendirilecektir.

Eleştirel düşünme

Eleştirel düşünme daha çok felsefecilerin ele aldığı ve tartıştığı bir kavram olarak görülmektedir. 21. yüzyıl eğitim hedefleri içinde eleştirel düşünmenin çok konuşulmaya başlanması ve akademik alanda bazen birbiriyle çelişebilen tanımların gelişmeye başlaması üzerine 46 tane akademisyenin (% 52 felsefe, % 22 eğitimci, % 20 sosyal bilimler ve % 6 fen bilimleri) değişik oturumlarda bir araya gelerek bir tanım üzerinde anlaşmaya çalışmışlardır. Sonuç olarak ortaya Delphi raporu olarak bilinen bir anlaşma metni ortaya çıkmış ve 1990 yılında California Academic Press tarafından basılı olarak yayınlanmıştır (Facione, 1990).

Yaratıcılık

Literatürde yaratıcılık, insanlığa faydalı ve orjinal ürünler meydana ge-

tirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Dziedziewicz, Gajda ve Karwowski, 2014; Sriraman, 2004). Milgram ve Hong (2009) yaratıcı düşünmeyi genel olarak ele aldığında, alımsızın dışında ve yüksek kalitede fikirler üretebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Genel yaratıcılık tanımını çeşitli akademik alanlara özel olarak ele aldığımızda ise, temel özellikler aynı kalmakla birlikte değişik boyutlar da gündeme gelmektedir. Mesela, ZOD için önemli olan matematiksel yaratıcılık tanımlanırken üç boyutun one çıktığı görülmektedir: akıcılık, esneklik ve orijinallik. Akıcılık bir olay karşısında üretilebilecek çeşitli çözümlerin sayısı olarak tanımlanırken, esneklik ise ele alınan olayın parametrelerinden birinin değişmesi durumunda yeni çözümler üretebilme becerisi olarak görülmektedir. Orijinallik ise, sıradan değerlendirme ve incelemelerde görülemeyen özel çözüm becerileri olarak karşımıza çıkmaktadır (Guilford, 1959; Leikin, 2009; Sriraman, 2004; Torrance, 1988).

Yaratıcı Problem Çözme

Bu alanda yeni bir kavram olan “Yaratıcı Problem Çözme Kavramı” da ZOD bünyesinde tartışılabilir bir kavram olarak karşımızda durmaktadır.

“Yaratıcı Problem Çözme, yaratıcı düşünme (beynin sağ yarım küresi), eleştirel-analitik düşünme (beynin sol yarım küresi) ile diğer üst düzey düşünme becerilerinin birleştirilmesi” (Lumsdaine, 1995) şeklinde tanımlanabilir. Bu yönüyle sağ ve sol beyin ile öğrenme süreçlerini ifade etmek istediğimize, sol yarıküre “analitik, mantıksal, sistematik, sayısal ve akılcı olarak çoğunlukla matematikle birlikte anılan özelliklerle tanımlanır”; “Sağ yarıküre ise içgüdüsel, bütüncül, görsel, duygusal ve uzamsal olarak çoğunlukla sanatla birlikte anılan özelliklerle tanımlanır” (Özkök, 2005). Buna göre, bir problemi çözmek için Yaratıcı problem çözme yöntemi kullanıldığında “analitik, yaratıcı ve eleştirel düşünme en uygun dizilişte” kullanılır (Özkök, 2005). Çünkü bu aşamada (beynin sol yarım-küresi olan) analitik düşünceden (beynin sağ yarım küresi) duygusal düşünceye kesin bir geçiş olur (Lumsdaine, 1995). Farklı disiplinlere ait bilgi gerektiren bir problem de yaratıcı problem çözümede bütünsel düşünme kullanılarak çözümlenebilir. Bu nedenle “bütünsel düşünmede yaratıcı düşünme ile eleştirel-analitik düşünme birlikte kullanılır” (Özkök, 2005).

Çalışma kapsamında incelenen araştırmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte, mevcut araştırmalara genel olarak bakıldığında öğrencilerinin epistemolojik inançları ile problem çözme becerileri (Aksan ve Sözer, 2007), problem çözme becerisiyle yaratıcılık ve zeka (Sonmaz, 2002), yaratıcılık ve zeka (Getzels & Jackson, 1962; Wallach & Kogan, 1978; Çakmak, 2005), eleştirel düşünme ve zihinsel gelişim (King & Kitchener, 1994), yaratıcılık ve çoklu zeka (Tekin ve Taşkın, 2008), eleştirel düşünme ve yaratıcılık (2014), Çoklu Zekâ Alanları İle Problem Çözme Becerileri (Genç, 2012), yaratıcı düşünce becerisine dramının etkisi (Can Yaşar, 2009), duygusal zeka düzeyi ve prob-

lem çözüme becerisi (Ekinci Vural, 2010; Tetik ve Açıkğöz, 2013), yaratıcılık ve yaratıcı düşünme becerisi (Kandemir, 2006) gibi alanlardaki ilişkileri inceleyen çeşitli araştırmalara rastlamak mümkündür. Bu alanda örneğin problem çözüme becerisiyle yaratıcılık ve zeka arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada (Sonmaz, 2002) yaratıcı düşünce, bireyin problem çözüme becerileri konusunda kendisini nasıl algıladığı ve Zekâ kavramlarını ölçerek bir arada yorumlanmıştır. Bu araştırmaya göre, “problem çözüme becerisi ile zekâ arasında bir ilişkiye rastlanmazken, problem çözüme becerisi ile yaratıcılığın şekilsel yaratıcı düşüncenin alt boyutları arasında ilişki olduğu” ve katılımcı grupları arasında farklılıkların mevcut olduğu bulunmuştur. Yine araştırmada yüksek problem çözüme becerisine sahip öğrencilerin yaratıcılığın şekilsel alt boyutlarında diğer grup öğrencilerden anlamlı derece farklılık gösterdiği ve cinsiyet değişkeninin problem çözüme becerisi, yaratıcılık ve zekâ değişkenlerinin hiçbiri ile anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (Sonmaz, 2002). Bu ve benzeri araştırmaları artırmak mümkündür. Bu çalışmalara genel olarak bakıldığında, önemli derecede eleştirel düşünme, yaratıcılık, problem çözüme gibi yeterliklerin gelişimini olumlu yönde desteklediğine inanılan Zeka Oyunlarının ve dolayısıyla Zeka Oyunları Dersinin bu yeterliklerin gelişimi üzerine etkisi inceleyen çalışmaların olmadığı görülmektedir.

Bu çalışma, ZOD hakkında öğrenci, öğretmen ve idarecilerin görüşlerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

YÖNTEM

Tarama yönteminin kullanıldığı bu nitel çalışmada, ZOD hakkında “mevcut durum nedir ve neredeyiz?” sorularına cevap aramak amaçlanmıştır. Açık uçlu anket sorularının kullanıldığı çalışmada katılımcıların ZOD’un amaçları, ZO dersinde karşılaşılan/karşılaşılabilecek sorunlar ve bunların giderilmesine yönelik önerileri hakkında görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın doğası gereği örneklem sayısı geniş tutulmaya çalışılmıştır. Böyle bir çalışmanın amacına uygun hazırlanan bir anketin her ne kadar ZO dersini veren öğretmenlerle, ZO dersini alan öğrencilere uygulanmasının gereği kabul edilse de; ZO dersini veren öğretmen ve ZO dersini alan öğrenci sayıları çok az olduğu için, bu çalışma yürütülürken hazırlanan anketler derisi veren ve vermeyen öğretmen (gerçekten ZO dersi veren 4 ve vermeyen 11 öğretmen) ile ZO dersini alan ve almayan öğrenci (ZO dersini alan 46 ve almayan 87 ortaokul öğrencisi) ayırt etmeksizin Bayburt merkez ortaokullarında görev yapan toplam 7 okuldan 15 öğretmen ile 133 öğrenci ve üç okul yöneticisine uygulanmıştır.

Çalışmanın nitel verileri kodlanıp, temalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylelikle katılımcıların birbirine benzeyen ifadeleri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanmıştır. Nitel araştırmalarda içerik analizinin amacı birbirine benzeyen bulguları belirlenen kodlar ve

temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu amaçla, çalışmada içerik analizi yapılırken katılımcıların görüşlerinden yola çıkılarak temalar ve kodlar belirlenmiştir. Ayrıca çalışma içinde kodlar ve temaların daha iyi anlaşılabilmesi için, ilgili katılımcıların görüşlerinden örnekler “..” içinde değiştirilmeden ve isimlerini kullanmadan “Öğretmen-1, Öğretmen-2,...; Öğrenci-1, Öğrenci-2,...İdareci-1, İdareci-2,...”şeklinde kodlanarak verilmiştir. Tablolarda frekanslarıyla verilen ifadelerde bir katılımcı birden fazla görüş belirtmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmada kullanılan anket soruları bulgular bölümünde başlıklar altında verilmiştir.

ZO Dersinin Kazandırmayı Hedeflediği Davranışlar

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda ZOD’un kazandırmayı hedeflediği davranışlar Tablo 1’de frekanslarıyla verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Göre ZOD’un Kazandırmayı Hedeflediği Davranışlar

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
1	Zekâ düzeyini belirleme	4	89	-	93
2	Öğrenme yetisini geliştirme/hafızayı güçlendirme	4	43	2	49
3	Farklı beceri ve disiplin kazandırma/geliştirme	14	11	3	28
4	Oyun öğretme/ Eğlenerek öğretme	3	64	2	69
5	Pratik düşünmeyi/Bilinçli olmayı/Bilgiyi kullanmayı öğretme	8	81	1	90
6	Problem çözme becerisi geliştirme	5	9	-	14
7	Analiz-sentez, neden-sonuç ilişkisi kurma becerileri geliştirme	8	-	-	8
8	Mantığı/Düşünce gücünü/Analitik düşünmeyi geliştirme	7	34	1	42
9	Yeteneklerini ortaya çıkarma/Kendini geliştirmeyi öğretme	7	-	2	9
10	Sabırlı olmayı/mücadele etmeyi öğretme	2	3	-	5
11	Boş zamanları değerlendirmeyi öğretme	2	-	1	3
12	Derslerde başarıyı artırma	-	2	-	2
13	Öğrencinin sosyal becerilerini geliştirme	9	-	1	10

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
14	Matematiğe ilgiyi artırma	-	-	1	1
15	Hiçbir şey öğretmez	1	-	-	1
	Cevapsız	-	16	-	16

Tablo 1'e göre ZO dersine yönelik en çok tekrarlanan davranışların zekâ düzeyini belirleme şeklinde olduğu görülmektedir. Daha çok öğrencilerin ifade ettiği bu davranış aslında doğrudan ZO dersinin kazanımları arasında yer almamaktadır. Devamında, Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların yine sıklıkla pratik düşünmeyi/bilinçli olmayı/bilgiyi kullanmayı öğretme ve oyun öğretme/eğlenerek öğretme şeklinde davranışları tanımladıkları görülmektedir.

Tablo 1'de öğrencilere göre ZOD en çok öğrencilere zekâlarını ölçme ve öğrenmelerini geliştirme, pratik düşünme, bilinçli olma ve bilgiyi kullanma, oyun ve eğlenerek öğretme davranışlarını kazandırmaktadır. ZO'un en önemli kazanımlarından olan problem çözme becerisinin öğrenciler tarafından ifade edilmesi dikkat çekicidir. Ancak bu aşamada öğrencilerin ifade ettiği "problem çözme"nin bilimsel anlamda tanımlanan "problem çözme"yi kastedip etmediği sorusu akla gelmektedir. Çünkü problem çözme, süreç ve yeterlikler boyutunda üst düzey özellikleri de içeren bir öğrenme alanı olarak tanımlanmaktadır.

Öğretmenler ise ZOD'un en çok öğrencilere farklı beceri ve disiplin kazandırarak kendini geliştirme fırsatı verdiğini belirtmişlerdir.

ZOD'un kazanımları konusunda katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

"Zekâmızın gelişmesini daha aktif hale gelip sayısal derslerin daha çekici hale gelmesi." (Öğrenci-21); "Beynimizi ve zekâmızı geliştirir. Derslerimize ilginçlik artırır. Zekâ oyunları bizim kapasitemizi belirleyip, zihnimizi açar." (Öğrenci-30), "Zekâ oyunları bizim zekâmızı geliştirecek beceriler kazandırıyor. Satranç, sudoku, bilmeceler, bulmacalar gibi onlar bizi geliştirmeyi amaçlıyor ve bence bu yönden çok güzel bir şey." (Öğrenci-53), "Ben bir ara zekâ oyunları ile ilgileniyordum ve bana kazandırdıkları şeyler ilk başta eğlenceli bir ders sonrasında beyin yormayı gerektiren şeyler vardı. Ben çok eğlendim." (Öğrenci-74), "Pratik zekâyı ve zekâ, gelişmesini matematikte çok fazla yardımı oldu." (Öğrenci-103), "Zihinden problemleri yapmayı değişik sorular çözmemizi bir işlem bilmediğim için yapamazdım ama şimdi kolayca yapabiliyorum." (Öğrenci-114).

Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere, öğrenciler ZOD'un daha çok zihin açma, derse ilgiyi artırma, eğlenme gibi kısa zaman içinde görülebilecek gündelik faydalar üzerinde fikir yürüttükleri görülmektedir. Bununla birlikte, tanımlanan bu kısa vadeli beklentilerin öğrencilerin test alışkanlıkları gibi kısa sürede sonuç almaya yönelik öğretim uygulamalarının bir sonucu

mu, yoksa teknoloji çağında yetişmiş olmanın kazandırdığı bir alışkanlık mı olduğu araştırılmaya değer bir konu olarak düşünülebilir. Ancak bu çalışmada daha çok katılımcıların ZOD'dan beklentilerini belirlemek amaçlandığından, sözü edilen bu konu üzerinde tartışmaya girilmeyecektir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin ifadelerinden bazıları ise şöyledir:

*“Bildiğiniz gibi günlük hayatta amaçsız bir sürü uğraşla meşgul ol-
maktayız. Bu olumsuzluktan kurtulma yollarından biri de belki zekâ oyunla-
rı olabilir.”*(Öğretmen-4), *“Eğlenerek mantığı güçlendirmek, derin geniş dü-
şünebilmek, mücadele edebilmek, başarılı olabileceğine inanma, disiplinli
çalışabilme.”*(Öğretmen-9), *“Öğrencileri eğlenerek düşündürmek, hayatı daha farklı
ve daha geniş açıdan anlayabilmektir.”*(Öğretmen-10), *“Öğrencilerin analiz ve sen-
tez becerilerini geliştirmek.”*(Öğretmen-12), *“Türkiye’de düşünen, beynini kullanan,
zekâ düzeyinin geliştiren bireyler yetiştirilmelidir.”*(Öğretmen-13), *“Öğrencilerin
(özellikle matematik zekâsı gelişmiş olanlar) belirgin olan zekâlarını daha da geli-
ştirmek olabilir. Zekâ oyunları öğrencilerin dikkatlerini arttırmak ve kendilerini geli-
ştirmek olmalıdır.”*(Öğretmen-14), *“Zihinsel düşünme becerilerini, kavramlar arası
ilişki kurma becerilerini, bilgiyi transfer edebilme becerilerini geliştirebilir. Hem zi-
hinsel hem fiziksel hem de psikolojik anlamda önemli ölçüde kendilerini geliştirmele-
rini sağlar.”*(Öğretmen-15)

Öğretmenlerin açık uçlu anketin ilk sorusuna verdikleri cevaplardan, öğretmenlerin tanımlamalarının daha çok hayata anlam katma, disiplinli ça-
lışma ve düşünme, zihinsel becerilerin gelişmesine katkı gibi daha uzun vadeli
ve eğitimin genel hedef ve davranışlarıyla uyumlu beklentiler yönünde olduğu
söylenbilir. Bu beklentilerin bazılarının doğrudan matematik dersi ve prob-
lem çözme (matematik dersindeki dar anlamıyla) ile sınırlı olduğu, bazılarının
ise genel olarak akademik başarıyı etkileyecek beklentiler olduğu düşünüldü-
ğünde, aslında ZOD’un hedef ve amaçlarının başta öğretmenler, eğitimciler,
idareci ve öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadığı düşünülebilir.

Son olarak, bu konuda idarecilerin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

*“Kendilerine olan güvenlerini arttırmaya yardımcı olabilir. Çözebildikleri
oyunlarla karşılaştıkları takdirde bundan zevk alır ve özellikle matematiğe olan ilgile-
rini artırabilir... Çocukların farklı düşünme, hayata farklı bakma, farklı yönlerden de-
ğerlendirme becerileri”*(İdareci-1); *“Öğrenmeyi eğlenceli, yaratıcı hale getirmek...
Öğrencinin zihinsel gelişimine katkıda bulunmak olabilir.”*(İdareci-2); *“Hayata farklı
bakma, insanlar arasındaki ilişkilere olumlu yansımaları. Öğrencilerin belki farkında
olmadıkları, yeteneklerini ortaya çıkarmak.”*(İdareci-3)

Yukarıda verilen bu ifadelere göre, idarecilerin öğretmenlerle aynı veya
yakın beklentileri belirtmelerine rağmen “artırabilir” veya “olabilir” şeklin-
de olasılık içeren fiilleri kullanarak düşüncelerini paylaştıkları görülmektedir.
Buna göre, özellikle idarecilerin de böyle bir yaklaşımda bulunmalarının ne-
deni, müfredata yeni konulan böyle bir derse karşı daha temkinli yaklaşımları
veya yeni bir ders olduğu için hedef ve davranışların tam olarak anlaşılmama-
sından dolayı derse karşı şüpheli olmaları şeklinde yorumlanabilir.

Genel olarak bakıldığında ise öğretmen, öğrenci ve idarecilerin ço-
ğunluğunun ZOD’un öğrencilere çok olumlu kazanımları olacağı yönün-

de davranışlar tanımladıkları görülmektedir. Bu konuda sadece bir öğretmenin “Varsa da dersi önemsiz buluyorum. Çünkü çocuk oyunu sokakta öğrenir.”(Öğretmen-7)” şeklinde ifade kullanması dikkat çekicidir.

ZOD’un Uygulanması Ve Amaçlarına Ulaşması Konusunda Karşılaşılan/ Karşılaşılabilecek Problemler

Katılımcıların, ZO derslerinin yürütülmesi sırasında karşılaşılan ve karşılaşılmaması olası durumlar hakkında belirttikleri ifadeler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara Göre ZOD’da Karşılaşılan Güçlükler

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
1	Dersi uzman kişilerin vermemesi/öğretmenin yetersizliği	4	27	2	33
2	Öğretmen/öğrenci/idareci/veli ilgisizliği	5	-	-	5
3	Öğrencileri motive etme eksikliği	3	-	1	4
4	Alt yapı/materyal eksikliği/maddi yetersizlikler	4	3	2	9
5	Dersin çok zaman alması	5	-	-	5
6	Öğrenci seviyesine uygunluk/öğrencilerin tespiti	4	-	2	6
7	(Öğrencilere göre) Bazı oyunların zor olması (satranç, sudoku vb.)	-	55	-	55
8	(Öğrencilere göre) yenilme korkusu/oyun psikolojisi (oyun oynarken aklın yorulması, kafa karışması, üzülme gibi)	-	9	1	10
9	Zekâ oyunlarının önemsenmemesi	-	-	1	1
10	Zorluk yok	-	29	-	29
	Cevapsız	2	4	-	6

Tablo 2’ye göre katılımcıların ZOD hakkında belirttikleri en önemli problemler özellikle öğrenciler tarafından bazı oyunların zor olması ve oyun oynarken zorluklarla karşılaşılması şeklinde tanımlanmıştır. Zorluğun olmadığını ifade eden öğrenciler kadar, ZO dersinde öğretmenin yetersiz olması ve dersi uzman kişilerin vermemesi sıklıkla belirtilen ifadelerdendir. Bunun dışında en önemli sorun katılımcılarca dersi uzman kişilerin vermemesi ve öğretmenin yetersizliği olarak belirlenmiştir. Bu konuda katılımcıların ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Öğretmen bana bir soru sorduğunda soruyu zor anlar ve çok zor çözerdim.”(Öğrenci-11), “Sınıfta öğrenciler öğretmenleri dinlemiyorlardı bu yüzden dersler anlaşılmaz hale geliyordu.”(Öğrenci-14), “Yenilme korkusu oluyor.”(Öğrenci-23), “Heyecandan konsantre olamıyoruz.”(Öğrenci-35), “Derse geç kaldığımızdan dolayı öğretmen ellerimize vuruyor ve bundan hiç

hoşlanmıyorum.”(Öğrenci-47), “Maddi durum iyi olmayabilir (kitaplar ve oyunlar için).”(Öğrenci-62), “Hep kâğıda sudoku yaptık biraz sıkıldım. Bir de hep sudoku çeşitlerini yaptık daha fazla oyun olmalı.”(Öğrenci-88), “Biz daha düşünmede ve yapmada zorlanıyoruz o sırada öğretmen tartışabilir ve kızabilir.”(Öğrenci-107), “Bazı öğrenciler zekâ oyunlarını anlamıyor öğretmenler öğretmede zorluk çekiyor.”(Öğrenci-115)

“Öğretmenlerin deneyimsiz ve bilgisiz olması dersin verimli işlenmesini engelliyor.”(Öğretmen-2), “Zekâ oyunlarını daha profesyonel uygulayıcıların olmaması. Öğrencilerin bu oyunları hayatlarında kullanmalarının öğretilmemesi.”(Öğretmen-4), “Bu önemli faaliyeti ailelerin gereksiz sayma gibi bir algısı da var.”(Öğretmen-9), “Özel sınıfları oluşturmak gerekecektir. Çoğu okulumuzun alt yapısı buna uygun değil.”(Öğretmen-10), “Derse katılacak öğrencilerin belirli aşamalardan geçerek seçilmesi gerekiyor. Tercih sadece öğrenci velilerine bırakılmamalı.”(Öğretmen-13), “Uygulanmasında zaman ve mekân sorunları vardır. Sadece zekâ oyunları değil geliştirilen projeler ve okul, kurslarla birlikte öğrencilerin zamanı kalmamakta bu da öğrencileri başarısızlığa sürüklemektedir.”(Öğretmen-15)

Öğretmen ve öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, aslında ZOD’un öneminin ve gereğinin yeterince anlaşılmadığı söylenebilir. Bunu ifade eden en çarpıcı örnek bir okul idaresinin kullandığı şu ifadelerdir: “Oyun” kelimesi insanlar tarafından boş iş olarak algılanması zekâ oyunlarının önemini azaltıyor.” (İdareci-1) Dolayısıyla, bu durumu benzer şekilde idareci ve öğretmenlerin de yorumlaması, dolayısıyla ZO seçmeli dersinin öğrenci-veli-öğretmen-idareci boyutlarında öneminin anlaşılmasında ve tercih edilmemesi yönünde sonuçlanması da kaçınılmazdır. Özellikle dersin önemi ve gereğine inanmayan bir öğretmenle bu dersten ne derecede verim alınabileceği konusu da düşündürücü bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, zihinsel gelişim süreci ZO veya benzer aktivitelerle desteklenmeyen öğrencilerin bu dersi kavramaları ve zihinsel gelişim sürecine girmeleri her ne kadar zor ise; benzer şekilde bir süreçten geçmeyen ve eğitimi almayan öğretmenin de başarılı olması bir o kadar zordur. Bu boyutta bakıldığında öncelikle öğretmen eğitime verilmesi gereken önem her durumda karşımıza çıkmaktadır.

ZO Dersine Yönelik Öneriler

Katılımcıların bu konudaki önerileri, dersin uygulanmasına, öğretmenlerin özelliklerine ve dersteki ölçme-değerlendirmeye yönelik olmak üzere üç alt başlık altında Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. ZOD'a Yönelik Öneriler

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
<i>Dersin uygulama sürecine yönelik öneriler</i>					
1	Seçmeli Zeka Oyunları dersi zorunlu olmalı	6	7	1	14
2	Eğlenceli olmalı/kolaydan zora doğru öğretilmeli	-	13	-	13
3	Ders kitabı olmalı	-	27	-	27
4	Konular detaylı ve güzel anlatılmalı	4	21	-	25
5	Farklı oyunlar/kurslar olmalı, etkinlikler yapılmalı	-	65	-	65
6	Ders saati attırılmalı	-	10	-	10
7	Fiziki ortamlar sağlanmalı	3	-	-	3
8	Öğretmenin eğitimine önem verilmeli	9	-	1	10
9	Öğrencinin ilgisi artırılmalı, veli ve öğretmen öğrenciyi yönlendirmeli	11	-	2	13
10	Öğretmen ve idareci ilgili olmalı	3	-	1	4
11	Dersle ilgili kurs/seminerler verilmeli	6	-	1	7
12	MEB gerekli görmeli	1	-	-	1
13	Ders seçmeli olmalı	1	-	1	2
	Cevapsız	3	22	-	25
<i>ZOD veren öğretmen özelliklerine yönelik öneriler</i>					
1	Öğretmen dersi eğlenceli hale getirmeli	-	15	1	16
2	Öğretmen yeterli olmalı/Eğitimli (uzman) olmalı	8	18	2	28
3	Öğretmen kızmamalı, sabırlı ve güler yüzlü olmalı	-	24	1	25
4	Öğretmen herkesle eşit şekilde ilgilenmeli	-	17	1	18
5	Öğretmen zeki olmalı, doğru bilgi vermeli	3	16	2	21
6	Öğretmen anlaşılır ve nitelikli öğretmeli, sonra öğrenciyi sormalı	-	27	-	27
7	Öğretmen ödüllendirmeli	-	2	-	2
8	Öğretmen ödev vermeli	-	2	-	2
9	Öğretmen disiplinli olmalı, hâkimiyet kurmalı	-	3	-	3
10	Öğretmen öğrenciyi tanımalı, yönlendirilmeli ve aydınlatmalı	5	8	1	14
11	Öğretmen rekabet olmadığını hissettirmeli	-	1	-	1
12	Öğretmen farklı öğretim yöntemlerini kullanmalı	6	-	1	7
13	Öğretmen yeniliğe ve gelişime açık olmalı	3	-	1	4
14	Öğretmen farklı becerilere sahip olmalı	3	1	1	5
	Cevapsız	1	24	-	25
<i>Ölçme-Değerlendirme ile ilgili öneriler</i>					

		Öğretmen	Öğrenci	İdareci	f
1	Sürece ve sonuca dayalı olmalı	6	-	-	6
2	Ölçmede farklı yöntemler kullanılmalı	5	-	1	6
3	Turnuva/müsabaka yapılmalı	4	1	-	5
4	Ödül verilmeli	1	22	-	23
5	Zeka oyunları etkinlikleri direkt ölçme aracı olarak kullanılmalı	2	-	-	2
5	Yeteneğe göre değerlendirme yapılmalı	2	-	1	3
6	Sadece öğrencinin eğlenip eğlenmediğine bakılmalı	2	-	-	2
7	Günlük hayata/diğer derslerdeki etkisine bakılmalı	1	-	1	2
	Cevapsız	2	-	-	2

Tablo 3'e göre ZO dersinin yürütülmesine yönelik en çok tekrarlanan davranış farklı oyunların yanında etkinliklerin olması şeklindedir. Bununla birlikte ders kitabının olması ve konuların detaylı ve güzel anlatılması gerektiği de belirtilen diğer önerilerdir. Tablo 3'te öğretmen özellikleri ile ilgili en çok belirtilen davranışlar öğretmenin yeterli ve uzman olması ile dersi etkili şekilde yürütmesi ile ilgili olup öğretmenin öğrencilere karşı tutumu ve derste etkin olması yönünde belirtilmektedir.

Tablo 3'e göre öğrenciler en çok "farklı oyunlar/kurslar olmalı, etkinlikler yapılmalı" ifadesini belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrenciler, öğretmenin niteliklerinin daha iyi olması ve konuların daha etkili anlatılmasını, derslerin eğlenceli hale getirilmesini ve ders kitabı olmasını öneri olarak sunmuşlardır. Öğrencilerin Tablo 3'ün ikinci bölümünde öğretmenlerin özelliklerine yönelik olarak sıklıkla "Öğretmen anlaşılır ve nitelikli öğretmeli, sonra öğrenciye sormalı" ifadesini belirtmişlerdir. Yine, öğretmenin kızmaması, sabırlı ve güler yüzlü olması, öğrencilere eşit davranması, dersi eğlenceli hale getirmesi sıklıkla belirtilen ifadelerdendir. Tablo 3'ün üçüncü bölümünde ise öğrenciler en çok ödül verilmesini istedikleri belirlenmiştir.

Önerilere yönelik olarak öğrencilerin örnek ifadelerinden bazıları şunlardır:

"Bence zekâ oyunlarına ayrı bir sınıf olması gerekir."(Öğrenci-2); "Sırf öğrencilerin zekâ düzeyi değil de zevk almak için bu dersi yapmaları öğretmenin bu dersi bir oyun haline getirip eğlence olduğunu arada bir rekabet olmadığını hissettirmesi."(Öğrenci-5) "Zihnimizi geliştirecek bazı etkinlikler (sudoku) kolaydan zora doğru gidilmeli ve baştan anlatılmalı."(Öğrenci-9); "Yarışmalar olabilir ve daha fazla ders olması gerekir."(Öğrenci-33); "Herkes okuldan birer zekâ oyunları kitabı verilmesi."(Öğrenci-34); "Ders daha eğlenceli bir hale getirilebilir, daha sık ders verilebilir, çocuklar ödüllendirilebilir."(Öğrenci-40); "Okulumuza ders olarak gelmesi ve tüm okullarda yaygın olması."(Öğrenci-47); "Zekâ oyunlarını öğrettik-

ten sonra öğrenciler arasında müsabakalar düzenlemek.”(Öğrenci-55); “Geçen sene yaptıkları yarışmayı her sene yapmaları ve öğrencilerin daha istekli olup katılmaları vb.”(Öğrenci-56); “Geçen sene yaptıkları gibi hem öğretir hem de eğlendirmeleri benim çok hoşuma gitti inşallah hep böyle eğlenceli ve öğretici yarışmalar olur.”(Öğrenci-59); “Lütfen her sene zekâ oyunlarıyla ilgili yarışmalar yapılsın farklı şeyler yapıp herkese öğretilsin. Öğretmenimiz daha çok çalışsın ve bize daha çok şeyler öğretsin istiyorum.”(Öğrenci-60); “Kızmayan bir hoca olsun, kolay sorular sorup zor sorular anlatarak çözdürsünler.”(Öğrenci-61); “Bağırması ve öğrencilere saygı duyması. Bazı arkadaşlarımız bilmiyor olabilir bunun için arkadaşlarımıza kızmamalı hoşgörüsüyle karşılamalıdır.”(Öğrenci-67); “Gülümsemeli, öğrencilere cesaret vermeli ve güvenmeli.”(Öğrenci-64); “Günde iki saat olsa bence daha iyi olur fakat bizim hiç yok”(Öğrenci-71); “Okullarda bu konuda faaliyetler geliştirilmesi ve bu konuyu öğretecek öğretmenler olmalı, bu konuya ilgi gösterilmeli.”(Öğrenci-83); “Öncelikle bazı dersler mesela müzik, görsel sanatlar, rehberlik gibi derslerin bize katkı sağlamadığı için bir tanesi zekâ oyunları dersi olabilir.”(Öğrenci-98); “Öğretmenler konuları biraz daha bizim seviyemize göre anlatmalı.”(Öğrenci-106); “Zekâ oyunlarının daha iyi verilebilmesi için bilmeyen öğrenciler önceden öğretmenler tarafından kontrol edilebilir.”(Öğrenci-110); “Zekâ oyunları eğlenceli ve mutluluk veren bir derstir. Dersi çok sevmiştim. Bir daha yapmalarını uygulamalarını rica ederim.”(Öğrenci-79); “Böyle bir dersimiz keşke olsa.” (Öğrenci-80); “Zekâ oyunları dersine gitmek isterdim.”(Öğrenci-82); “Bize problem ve daha çok zekâ oyunu anlatmak ve anlamayanlara çok önem vermelidirler. Üniversitedekiler iyi anlattılar ama okuldakilerden pek anlamadım.”(Öğrenci-97)

Öğrencilerin ifadeleri incelendiğinde, aslında birçoğunun ZO dersinin olmasını istedikleri görülmektedir. Bunun yanında öğrencilerin birçoğu ZO dersini veren öğretmenlerinin yetersizliğinden ve kendilerine karşı olumsuz tutumlarından bahsetmişlerdir. Bunların dışında bu konudaki olumsuz görüşlerden biri olarak bir öğrencinin “Ben verilmemesini isterdim çünkü hiç eğlenceli geçmiyor ve çok sıkıcı bir ders.”(Öğrenci-117) şeklindeki ifadesi, aslında dersin yürütülme süreci ile ilgili durumu ortaya koyması açısından da düşündürücüdür. Bir yönüyle öğrencilerin derse karşı istekli ve ilgili oldukları görülürken, diğer yandan ise öğretmen tutumlarının öğrencileri olumsuz yönde oldukça fazla etkilediği görülmektedir.

Tablo 3’e göre öğretmenlerin en çok öğrenci ilgisinin artırılması, veli ve öğretmenlerin öğrencileri yönlendirmesi ile öğretmen eğitimine önem verilmesi yönünde ifadelerinin olduğu görülmektedir. Tablo 3’ün ikinci bölümünde, öğretmenlerin ZO dersini veren öğretmenlere yönelik en çok tekrarlanan önerilerinin ise yine öğretmen eğitimine yönelik olduğu ve öğretmenlerin farklı öğretim yöntemlerini kullanması, öğrenciyi tanıması ve yönlendirilmesi yönünde olduğu görülmektedir. Tablo 3’ün son bölümünde öğretmenlerin ZO dersi sürecinde ölçme-değerlendirme ile ilgili olarak sürece ve sonuca dayalı değerlendirmenin yanında, ölçmede farklı yöntemlerin kullanılması yönünde belirgin önerilerinin olduğu görülmektedir. Bu konuda öğretmen ve idarecilerin önerilerinden bazıları şöyledir:

“(Öğretmen) Çok yönlü düşünebilmeli. Konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmalı. Kendini sürekli geliştirmeli. Hizmet içi eğitim seminerlerine katılmalı.”(Öğretmen-2); “Öncelikle konuya hâkim olmalı, bu konuda zihinsel, bilişsel, kavramsal, görsel, uzamsal... Becerilere sahip olmalı.”(Öğretmen-5); “Hem süreç hem sonuç değerlendirilmelidir. Öğrencilerin baştaki ve sondaki durumları birlikte ele alınmalı.”(Öğretmen-6) “Dersin içeriğini ve amacını bilmek, öğrenciyi iyi analiz etmek, tanımak.”(Öğretmen-9); “Bunun için bir standart ancak bu ders ile ilgili kurslar açıldıktan sonra belirlenebilir. Bu dersi vermek isteyen öğretmenlere kurslar ve seminerler verilmeli.” (Öğretmen-10); “Bu derste etkili olan ölçme-değerlendirme performansına dayalı bir değerlendirme olmalı. Süreç temelli, alternatif ölçme yöntemleri kullanılmalıdır.”(Öğretmen-12); “Her bir zekâ oyunu etkinliğini bir ölçme aracı olarak kabul edebiliriz. Değerlendirme de bu etkinlik üzerinden yapılabilir... Eğitim verdiği çocuklarla aynı seviyede düşünebilmeli, sabırlı, güler yüzlü ve sevecen olmalıdır.”(Öğretmen-14)

“Zorunlu dersler arasına girse herkes en azından bunu tanımış olur. Kimse bu dersin faydasını bilmiyor. Zeki ve zekâ oyunlarına ilgi duyabilen öğretmenler olmalı. Güler yüzlü, öğrenciyi yapamadığı durumlarda uygun davranışlar gösterebilmeli.”(İdareci-1); “Zekâ oyunlarına ilgili ve bu oyunların faydasına inanan bir kişi olmalı. Velilere, bu derse çocuklarını yönlendirmeleri” (İdareci-3); “Olumlu ve olumsuz olabilecek yanları tamamıyla değerlendirip, hatta bence zorunlu bir ders değil, seçmeli bir ders olmalıdır... Bu dersle ilgili ölçme ve değerlendirme yapılması gerektiğini düşünüyorum.”(İdareci-2)

Öğrenci, öğretmen ve idarecilerin ifadelerine bakıldığında, aslında genel yargıda ZOD’un zorunlu dersler arasına girmesiyle, öğrenci ve velilerin bilgilendirilmesi ve böylelikle derse karşı ilginin artması beklenmektedir. Aslında bu durum da dersin amaç ve beklentiler boyutunda hedef ve kazanımlarının tanımlanmasıyla eğitim-öğretim sürecine katılan öğrenci ve öğretmenlerin, idareci ve velilerin daha çok bilinçlenmesini ve farkında olmalarını gerektirmektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ortaokullarda yeni yürütülmeye başlayan ZOD hakkında öğretmen, öğrenci ve idareci görüşlerini belirlenmeye çalışılırken aslında Zeka Oyunları ve Zeka Oyunları Dersi hakkında ülkemizde genel bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Çünkü özellikle günümüzde problem çözme, zihinsel ve bilişsel gelişim gibi daha üst düzey öğrenmelere yönelindiği bir dönemde, bu kadar çok öneme sahip olduğunu düşündüğümüz bu ders hakkında sadece öğretmen ve öğrencilerin değil, ailelerin, idarecilerin ve tüm eğitimcilerin farkında ve bilinçli olmalarını amaçlamaktayız. Bu amaç doğrultusunda ZOD hakkında yürütülen bu çalışma incelendiğinde, genel olarak şu durumlara dikkat edilmesi gerektiği söylenebilir:

Öncelikle ZOD’un öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, aslında dersin kazanımları TTKB’de (2013) belirtilenin yanında öğretmen, öğrenci ve idarecilerin de belirttiği gibi öğrencilerin farkında ol-

madıkları daha farklı beceri ve yeterlikler de geliştirebilir. Şöyle ki aslında bu dersin en önemli kazanımı öncelikle eleştirel düşünme, yaratıcılık ve problem çözme gibi yeterliklerin gelişimi yönünde olmaktadır (TTKB; 2013). Çünkü bu dersin uzun süreçteki kazanımlarıyla öğrencilerin problemi belirleme, probleme farklı bakış açıları ve çözüm yolları geliştirme gibi yeterlikler kazandırdığı görülmektedir. Katılımcıların da belirttiği gibi bu dersin öğrencilerin analiz, sentez, neden-sonuç ilişkisi kurma gibi farklı becerilerinin yanında sosyal alanlarda da daha farklı yeterliklerinin gelişiminde olumlu katkılarının olduğu-olacağı söylenebilir. Bu konuda öğrenci ve öğretmenler de ZOD'un öğrencilere farklı beceri ve disiplin kazandırarak kendini geliştirme fırsatı verdiğini, zekâlarını ölçme ve öğrenmelerini geliştirme, pratik düşünme, bilinçli olma ve bilgiyi kullanma, oyunla ve eğlenerek öğrenme gibi davranışları kazandırdığını ifade etmektedirler.

ZOD ile ilgili karşılaşılan/karşılaşılabilecek en önemli güçlükler ise uygulayıcılar boyutundan bakıldığında, tabii ki dersi uzman kişilerin vermemesi, öğretmenin yetersizliği, öğretmen, öğrenci, idareci ve velilerin ilgisizliği, materyal eksikliği ve en önemlisi sonuç olarak Zekâ Oyunlarının önemsenmemesi şeklinde sıralanabilir. Çünkü özellikle zeka eğitime ve zeka gelişimine yönelik verilecek bir eğitimin tabii ki bu alanda eğitim almış, bilinçli ve uzman kişilerce verilmesi, amaçlanan kazanımların çok daha kısa sürede ve etkin şekilde elde edilmesinde etkili olacaktır. Öğretmen, öğrenci ve idarecilerin de belirttiği şekliyle, bu dersi veren öğretmenlerin doğrudan bu alanın eğitimini almış kişiler olmayıp, daha çok matematik öğretmenlerinin veya bu alana az çok (zeka oyunları ile uğraşan) ilgisi olan öğretmenlerin verildiği bilinmektedir. Bu durum, aslında ülkemizde, seçmeli derslerden biri olan ama aslında okul müfredatlarında zorunlu ders olarak yerini alması beklenen "Zeka Oyunları" eğitimi hakkında öğretmenlerin ve gerekirse idarecilerin de eğitim alması gerektiğini düşündürmektedir. Bu konuda çalışmaya katılan öğrenci, öğretmen ve okul idarecilerinin ifadelerinden bazıları dikkat çekmesi ve farkındalık oluşturmaya açısından düşündürücüdür:

"Zorunlu dersler arasına girse herkes en azından bunu tanımış olur. Kimse bu dersin faydasını bilmiyor." (İdareci-1); "Ülkemizde öğrencileri bu tip derslere yönlendirmek gerekir." (İdareci-3)

"Okul idaresi gerekli desteği vermelidir. Öğretmenler bu çalışmayı anlamlı bulup değerlendirmelidir. Velilerde hiç değilse iyi bir boş zaman etkinliği olarak görmeli ve öğrencilerini yönlendirmelidir." (Öğretmen-10)

"Beynimizi ve zekâmızı geliştirir. Derslerimize ilimiz artırır. Zekâ oyunları bizim kapasitemizi belirleyip, zihnimizi açar." (Öğrenci-30); "Çok şey kazandırdı. İlk önce o dersi istedikten sonra diğer derslere katkısı olur. Matematikteki zihnimiz açılır. Ama maalesef ki böyle bir dersimiz yok." (Öğrenci-28); "Zihinden problemleri yapmayı değişik sorular çözmemizi bir işlem bilmediğim için yapamazdım ama şimdi kolayca yapabiliyorum." (Öğrenci-114).

Çalışmanın son aşamasında, Zekâ oyunları dersi hakkındaki öneriler incelendiğinde önerilerin çoğunlukla dersi verecek öğretmenin niteliği ve ye-

terliği üzerinde odaklandığı görülmektedir. Öğretmenin bilgisi kadar ilgisi ve öğrencileri yönlendirmesi, motive etmesi, dersi hedeflerine ulaştıracağı düzeyde etkili olması beklendiği söylenebilir. Yine, öğretmenlere yönelik eğitim ve seminerler yanında, alt yapı, kaynak sağlanması ve en önemlisi veli öğretmen ve idarecilerin öğrencileri yönlendirmesi, bu konuda dikkat edilmesi gereken en önemli ifadelerdir. Bu konuda bir öğretmenin belirttiği gibi “Tercih sadece öğrenci velilerine bırakılmamalı.”dır (Öğretmen-13). Dolayısıyla, kendisinde yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözüme gibi özellikler bulunmayan bir öğretmenin uygun ortam ve öğrenme materyalleri sağlayamadığında ve öğretim sürecini etkili planlayamadığında, öğrencilerinde var olan yaratıcılığı oluşturmaya yada geliştirmeye beklenemez (Kesicioğlu ve Deniz, 2014). Bu nedenle, yaratıcı birey yetiştirecek olan öğretmenlerin öncelikle kendilerinin bu özelliklere sahip olması gerekmektedir (Kesicioğlu ve Deniz, 2014).

Öğrencilerin ZOD’u veren öğretmene yönelik beklentilerine bakıldığında, çoğunlukla dersi alan öğrencilerin öğretmenlerinin kendilerine “iyi davranması, kızmaması ve sabırlı olması” yönünde önerilerinin olduğu görülmektedir. Bu ifadeler ise öğretmen-öğrenci ilişki boyutunda bakıldığında düşündürücüdür. Öğrenciler dersleri sırasında daha fazla etkinliklerin olmasını istediklerini belirtirken, farklı oyunlar yanında ödüle dayalı yarışmaların olması gerektiğini de ifade etmektedirler.

ZOD’a yönelik ölçme-değerlendirme boyutuna bakıldığında ise öğretmenlerin özellikle bu konudaki ölçme-değerlendirme konusunda sürece ve sonuca dayalı durumları belirttikleri; idarecilerin ise bilirkişiler tarafından değerlendirme yapılmasını önerdikleri görülmektedir. Ancak yine dersin içeriği ve kazanımları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kişilerin, ölçme-değerlendirme konusunda da ne derecede öneri sunacakları düşündürücüdür.

Genel olarak katılımcıların ZOD’un yürütülmesine yönelik önerileri de dikkate alındığında, ortaokullarda seçmeli derslerden biri olan ZO dersinin hedeflerine uygun içerik ve işleyişte yürütülmediği düşünülmektedir. Bu alanda dersin kazanımlarından işleyişine, kaynak doküman temininden ölçme-değerlendirmeye kadar birçok alanda acil ve ciddi çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda aslında ülkemizde seçmeli derslerin amaç ve işleyişlerine yönelik ayrıntılı çalışmaların da yürütülmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Bu çalışma yürütülürken, ülkemiz açısından yeni bir çalışma alanı olan ZO dersine yönelik yeterli araştırma olmadığı gibi yeterli kaynaklara da ulaşamamıştır. Bu alandaki önemli ihtiyacı karşılamak üzere çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, özellikle zeka alanlarına hitap eden ve kazanımlarıyla diğer derslere oranla daha fazla bilişsel yeterlik gerektiren ZO dersi için kaynak dokümanların olduğu kadar, ölçme-değerlendirme sürecinin de diğer derslerden farklı olması beklenmektedir. Bu nedenle ZO dersi sürecinde öğrenci başarısından önce öğrencilerin gelişiminin ölçülüp-değerlendirilmesine yönelik araçların geliştirilip kullanılmasına yönelik ay-

rıntılı çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir. Bunlarla birlikte, bireylerin Zekâ Oyunları bünyesinde yaratıcılık, problem çözme, eleştirel düşünme gibi çeşitli değişkenlere göre gelişmelerinin incelendiği kapsamlı çalışmaların yürütülmesi de bir sürecin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Çünkü ZOD'un öğrencilerin gelişimi üzerindeki katkılarının kaçınılmaz olacağı bir gerçektir. Diğer yandan bu çalışmanın bir ilk olması yönüyle bu alanda çalışacaklar için en önemli rehberliği, ülkemizde ZOD'da kullanılmak üzere ZO ile öğrencilerin zeka alanlarının, yaratıcılık, problem çözme ve eleştirel düşünme gibi diğer yeterliklerinin gelişimini belirlemeye yönelik ölçme-değerlendirme araçlarının geliştirilmesine yönelik ihtiyacı tanımlamaktır. Bu nedenle bu alanda geniş örneklem üzerinde ayrıntılı çalışmaların yürütülmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Sonuç olarak, ZO dersinin önemi ve gereği düşünüldüğünde, ZOD'a yönelik öneriler kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir:

✓ Seçmeli olan Zeka Oyunları dersi zorunlu olmalıdır.
✓ ZOD verecek öğretmenlere yönelik eğitimler ve seminerler olmalı, ZOD'u eğitimi ve uzman öğretmenlerin vermesi sağlanmalıdır. Bu konularda gerekirse, MEB ve üniversitelerden ve hatta bu alandaki uzmanlarla (Türk Beyin Takımı vb.) (Çalapkulu, Yürekli, Çağlayan, 2010) işbirliği içinde çalışmalar yürütülmelidir.

✓ Zeka Oyunlarının ve ZOD'un önemi ve gereği konusunda idareciler, aileler ve öğretmenler bilinçlendirilmelidir. Bu bilinçlendirme ZO dersinin öğrencilerin zihinsel ve bilişsel gelişimine katkısı yönünde etkili şekilde öğrencilere de verilmelidir.

✓ Öğretmen ve idareciler tarafından veli ve öğrenciler yönlendirilmelidir.
✓ ZOD için öğretmen ve öğrencilere yönelik kaynak kitaplar veya elektronik yazılımlar olmalıdır.

✓ Yürütülen ZO derslerinde öğrencilere çeşitli etkinlikler ve oyunlar farklı şekillerde verilmelidir.

✓ Bu arada, sadece ZO dersi için diğer derslerde de öğretmenlerin öğrencilere karşı tutum ve yaklaşımları öğretim ilke ve yöntemleri çerçevesinde olumlu ve etkili olmalıdır.

✓ ZO dersinde kullanılabilecek etkin zeka oyunları etkinlikleri yanında öğrencilerin başarı ve performanslarını, gelişmelerini ölçme-değerlendirmeye yönelik materyal ve sınav durumları geliştirilmelidir.

✓ Aslında ZOD'un sadece ortaokul öğrencileri seviyesinde değil, okul öncesi eğitimden başlayarak lise, üniversite eğitimine kadar ve hatta daha da ilerisi yetişkin eğitime kadar sürdürülmesi, yaşam boyu öğrenme ve yetişmiş beyin gücünün daha etkin kullanımı yönünde olumlu katkılarının olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle bu derse yönelik kazanımların ulusal düzeyde kazandırılmasını amaçlayan eğitim programlarının planlanarak yaygınlaştırılmasının ülkemiz açısından çok olumlu bir kazanım olacağı düşünülmektedir.

✓ Sonuç olarak, ZO dersinin öneminin ve gereğinin anlaşılmasına yönelik

en önemli adımın, okullarda disiplinler arası yaklaşıma ve eleştirel düşünme, yaratıcılık ve yaratıcı problem çözme becerilerinin gelişimine dayalı öğretim programlarının uygulanmasıyla gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Bu aşamada eğitimcilere ve program geliştiricilere önemli sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, N. ve Sözer, M.A. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Epistemolojik İnançları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki ilişkiler. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 8, Sayı 1, 31-50.
- Can Yaşar, M. (2009). Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakmak, A. 2005. Anasınıfına Devam Eden Altı Yaşındaki Köy Ve Kent Çocuklarının Yaratıcılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kırıkkale Örneği). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çalapkulu, F., Yürekli, S., Çağlayan, D. (2010). Yeni Başlayanlar için Akıl Oyunları 1.
- Dziedziewicz, D., Gajda, A. ve Karwowski, M. (2014). Developing children's intercultural competence and creativity. *Thinking Skills and Creativity* 13, 32-42
- Ekinci Vural, D. (2010). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Duygusal Zekaları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), No: 1C0179
- Facione, P. A. (1990). *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction*. CA: The California Academic Press.
- Genç, M. (2012). Öğretmenlerin Çoklu Zekâ Alanları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 1(1), 77-88.
- Getzels, J.W., & Jackson, P.W. (1962). *Creativity and intelligence*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Guilford, J. P. (1959). Traits of Creativity. In H. H. Anderson (ed.), *Creativity and its Cultivation*, 142-161. NY: Harper and Brothers Publishers.
- Kandemir, M.A. (2006). OFMA Matematik Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Ve Yaratıcı Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Kesicioğlu, O.S. ve Deniz, Ü. (2014). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları İle Eleştirel Düşünme Ve Yaratıcılık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/8, p. 651-659.

- King, P. M. & Kitchener, K. S. (1994). *Developing Reflective Judgement Understanding and Promoting Intellectual Growth and Critical Thinking in Adolescents and Adults*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Leikin, R. (2009). *Exploring Mathematical Creativity Using Multiple Solution Tasks*. In R. Leikin, A. Berman, & B. Koichu (eds.), *Creativity in Mathematics and the Education of Gifted Students*, 129-145. Sense Publishers.
- Milgram, R. M. ve Hong, E. (2009). *Talent Loss in Mathematics: Causes and Solutions*. In R. Leikin, A. Berman, & B. Koichu (eds.), *Creativity in Mathematics and the Education of Gifted Students*, 149-163. Sense Publishers.
- Özkök, A. (2005). *Disiplinlerarası Yaklaşım Dayalı Yaratıcı Problem Çözme Öğretim Programlarının Yaratıcı Problem Çözme Becerisine Etkisi*. Hacettepe Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi, 28 (5), 159-67.
- Sonmaz, S. (2002). *Problem Çözme Becerisi ile Yaratıcılık ve Zeka Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul:
- Sriraman, B. (2004). *The Characteristic of Mathematical Creativity*. *The Mathematics Educator*, 14(1), 19-34.
- Tekin, M. ve Taşgın, Ö. (2008). *Orta Öğretimde Öğrenim Gören Spor Yapan Ve Yapmayan Öğrencilerin Yaratıcılık Ve Çoklu Zekâ Alanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 3.
- Tetik, S. Ve Açıkgöz, A. (2013). *Duygusal Zeka Düzeyinin Problem Çözme Becerisi Üzerindeki Etkisi: Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama*. *Electronic Journal Of Vocational Colleges- Aralık 2013*, Umyos Özel Sayı, 87-97.
- Torrance, E. P. (1988). *The Nature of Creativity as Manifest in its Testing*. In R. J. Sternberg (ed.), *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives*, 43-75. NY: Cambridge University Press.
- TTKB, (2013). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Zekâ Oyunları Dersi Öğretim Programı*, MEB 2013, sayı 118.
- Wallach, M.A. & Kogan, N. (1965). *Modes of thinking in young children*. New York: Holt Rinehart and Winston, Inc.
- Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. baskı). Ankara: Seçkin.